

Styrelsen for Undervisning og
Kvalitet
Kontor for SPS og
Tværgående jura

Frederiksholms Kanal 26
1220 København K
Tlf. nr.: 33 92 50 00
E-mail: stuk@stukuvvm.dk
www.stukuvvm.dk
CVR nr.: 29634750
21. december 2017
Sags nr.:17/05730

Sammenhængen mellem brug af studiematerialer og trykte materialer

Undersøgelse af anvendelsen af tilgængelige studiematerialer blandt ordblinde støttemodtager på videregående uddannelser.

Baggrund

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet bevilger Specialpædagogiske støtte (SPS) til bl.a. elever på ungdomsuddannelser og studerende på videregående uddannelser. Målgruppen for SPS er elever og studerende med fysiske eller psykiske funktionsnedsættelser, herunder ordblindhed.

De støtteformer, der oftest bevilges til ordblinde elever og studerende er følgende:

- It-hjælpemidler i form af oplæsnings- og stavestøtte på program-pakke til egen computer eller it-startpakke med computer.
- Instruktion i brug af it-hjælpemidler
- Studiestøttetimer
- Særlig tilrettelagte studiematerialer (herefter studiematerialer)

Med studiematerialer får støttemodtageren læst teksten op med et oplæsningsprogram på computer. Studiematerialerne bestilles hos Nota¹. Nota bearbejder og tilgængeliggør studiematerialer i det omfang, at der ikke på forhånd fra forlagene er udarbejdet tilgængelige materialer af den trykte tekst til elevens eller den studerendes brug på uddannelsen.

Formål

Styrelsen har ud fra hidtidige erfaringer forudsat, at man opnår den bedste udnyttelse af studiematerialerne ved at anvende den trykte bog sammen med studiematerialerne. Styrelsen har med afsæt i støttemodtagere på de videregående uddannelser undersøgt, om denne forudsætning fort-

¹ Nota producerer lydbøger og tilgængelige tekster for læsehandicappede.

sat holder i en tid, hvor udbredelsen af e-bøger generelt er under forandring, og vi har samtidig undersøgt, hvordan sammenhængen mellem trykte og tilgængelige materialer indgår i vejledningen i studiestøtte og instruktion.

Styrelsen har spurgt fagpersonerne hos de leverandører, der yder instruktion og studiestøtte til støttemodtagere på videregående uddannelser om anvendelsen af studiematerialer og trykte bøger, da de har kontakten til de studerende og har det faglige kendskab til området.

For beskrivelse af undersøgelsens metode se bilag 1.

Undersøgelsens resultater

Hovedbudskaber fra undersøgelsen

- Knapt 94 pct. af fagpersonerne giver udtryk for, at de studerende ikke ville kunne gennemføre uddannelsen uden studiematerialer som støtteform, og der er derfor tale om en nødvendig, kompenserende støtte.
- Fagpersonerne giver udtryk for, at langt de fleste studerende får det bedste resultat ved både at anvende den trykte bog og de tilgængelige tekster som supplement hertil, og det er også det, der som udgangspunkt vejledes om i studiestøtten og instruktionen.
- Faktorer, som kan have betydning for sammenhængen mellem brug af trykte bøger og studiematerialerne er bl.a. graden af ordblindhed, typen af uddannelse, typen af bøger og materialer, der anvendes på uddannelsen, og hvad materialet skal anvendes til.
- Der er dog i høj grad individuelle variationer blandt de studerende i brugen af læsestrategier, som også påvirker fagpersonernes vejledning.

Undersøgelsens delresultater

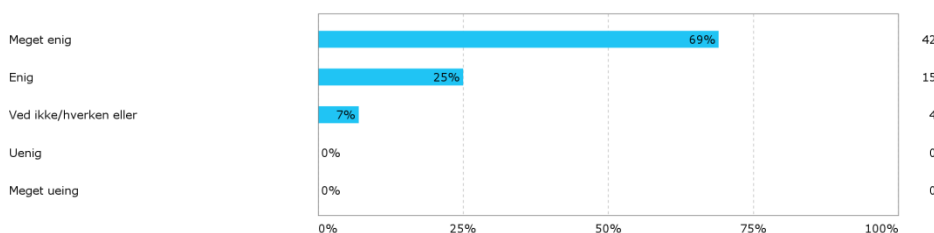
Spørgsmålene, som fagpersonerne skal besvare, er primært udsagn, som man på en 5 punkt skala skal vurdere (fx vurdering af enig/uenig eller altid/aldrig). Alle spørgsmål og svar fremgår af bilag 2.

Spørgsmålene er sendt ud til i alt 73 fagpersoner, der yder studiestøtte og instruktion. 58 personer har besvaret alle spørgsmålene, hvilket svarer til en besvarelse på 79,5 pct.

Fagpersonerne har angivet, at de primært er studiestøttelærere (94 pct.), og mange er instruktører (63 pct.), i det nogle har begge funktioner.

Knapt 94 pct. af fagpersonerne har givet udtryk for, at de studerende ikke ville kunne gennemføre en uddannelse uden studiematerialer fra Nota som støtteform.

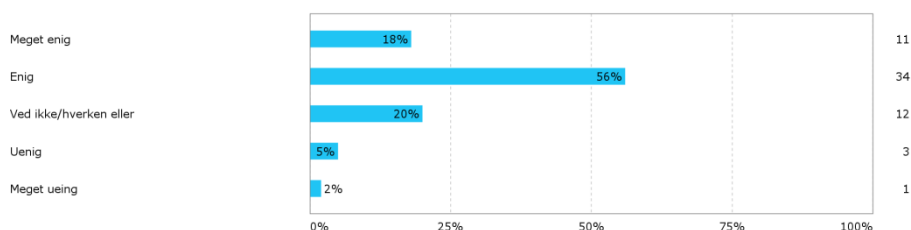
”Det er min oplevelse, at de studerende ikke ville kunne gennemføre uddannelsen uden brug af studiematerialer fra Nota som støtteform”

Tabel 1

Knapt 74 pct. af fagpersonerne har svaret, at de er ”enige” eller ”meget enige” i udsagnet om, at de studerende bruger den trykte bog sammen med studiematerialer fra Nota.”, og 60 pct. af fagpersonerne har svaret, at de er ”enige” eller ”meget enige” i udsagnet om, at de studerende i overvejende grad køber den trykte bog på samme måde som deres med-studerende.

”Det er min oplevelse, at de studerende bruger den trykte bog (her tænkes på uddannelsens centrale værker og lærebøger) sammen med studiematerialer fra Nota.”

Tabel 2

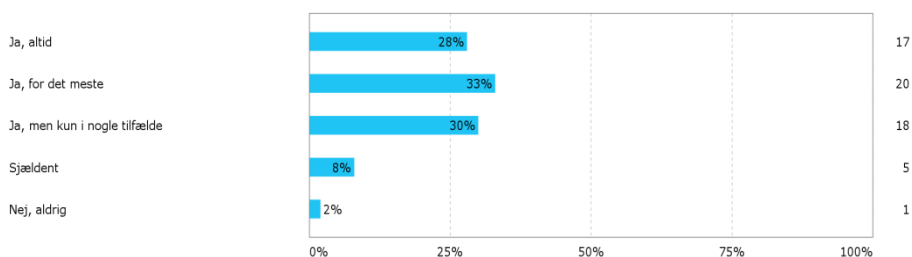
Eksempler på kommentarer fra fagpersonerne til spørgsmål i tabel 2:

”Det er lettere at orientere sig i den trykte bog, derfor er det mit indtryk, at den studerende altid vil vælge den, hvis det er muligt.”

”De studerende angiver, at det er lettere at orientere sig i en papirbog”

Knapt 61 pct. af fagpersonerne har svaret, at de ”altid” eller ”for det meste” vejleder i anvendelse af den trykte bog sammen med studiematerialer, og 29,5 % angiver, at det gælder ”i nogle tilfælde”. Af kommentarerne fremgår det også, at den trykte bog af mange opfattes som lettere at orientere sig i, og den er med til at skabe overblik i læseprocessen, i det man kan strege ud, lave noter og henvisninger i teksten.

”Vejleder du studerende til at anvende den trykte bog sammen med brug af studiematerialer fra Nota?”

Tabel 3

Eksempler på kommentarer fra fagpersonerne til spørgsmålet i tabel 3:

”Jeg vejleder altid i, at man bedst skaffer sig et overblik over det, man skal læse ved at bladre i den fysiske bog.”

”Min mening er, at det er et værdifuldt supplement til erhverve sig viden, at man har et fysisk overblik over karakteren og mængden af læsestof”

Faktorer for sammenhængen i brug af studiematerialer og trykt tekst

I undersøgelsen har vi spurgt til faktorer, der kan tænkes at spille ind på de studerendes brug af trykt materiale sammen med studiematerialer. De faktorer, der blev spurgt til, var graden af ordblindhed, karakteren af uddannelsen og typen af bøger og materialer på uddannelsen.

Her var der mere variation i svarene, og kommentarerne til svarene har vist, at fagpersonerne oplever store individuelle forskelle i læse- og studiestrategier, som afhænger af flere faktorer.

Graden af ordblindhed som faktor

Halvdelen, knapt 51 pct., af fagpersonerne har svaret, at de er enige eller meget enige i, at graden af ordblindhed spiller ind på adfærden.

Blandt de fagpersoner, der vurderer, at graden af ordblindhed hænger sammen med anvendelse af trykt materiale og studiematerialer, vurderer ca. 63 pct., at det oftest er ved let grad af ordblindhed, at de studerende anvender både trykte bog og studiematerialer, mens ca. 37 pct. vurderer, at det er ved svær grad af ordblindhed, at man oftest ser brug af trykt bog sammen med studiematerialer.

Eksempler på kommentarer fra fagpersonerne om graden af ordblindhed som faktor:

”..min erfaring er, at både studerende med lettere grad af ordblindhed og studerende med sværere grad af ordblindhed med fordel benytter sig af at kombinere trykte tekster og med Notas digitaliserede udgaver af samme tekst.”

"Hvis de er meget ordblinde, bruger de studerende for det meste kun studiematerialer fra Nota, da de ikke kan bruge begge dele på samme tid."

"Det er mit indtryk, at brugen af trykt bog sammen med materialerne fra Nota kan hænge sammen med flere faktorer."

Det kan således være vanskeligt på det foreliggende grundlag at konkludere noget tydeligt om graden af ordblindhed som faktor for anvendelse af studiematerialer og trykte materialer.

Karakteren af uddannelsen som faktor

På spørgsmålet om, hvorvidt karakteren af uddannelsen kan spille ind på de studerendes anvendelse af den trykte bog sammen med studiematerialerne, er det igen halvdelen, der har svaret, at de er "meget enige" eller "enige".

I kommentarerne er der i flere eksempler givet udtryk for, at det især er på naturvidenskabelige og tekniske fag med brug af tabeller, grafer mv., at den trykte bog benyttes sammen med studiematerialer. Der kan dog ikke konkluderes en tendens på baggrund heraf, da der også blandt fagpersonerne gives eksempler på brug i andre uddannelsessammenhænge.

Eksempel på kommentarer fra fagpersonerne om karakteren af uddannelsen:

"hvor der er mange oversigter, grafer og billeder i bøgerne, som ikke kommer ordentligt til udtryk i e-materiale. Fx kemi, biologi, ingeniør mm."

"der er ingen klare tendenser her – det kan være forskellige steder"

"Pædagogstuderende, jurastuderende"

Typen af bøger og materiale som faktor

Ca. 69 pct. af fagpersonerne har svaret, at de er "enige" eller "meget enige" i udsagnet om, at brugen af både trykt bog og studiemateriale hænger sammen med typen og bøger af materialer på uddannelsesstedet.

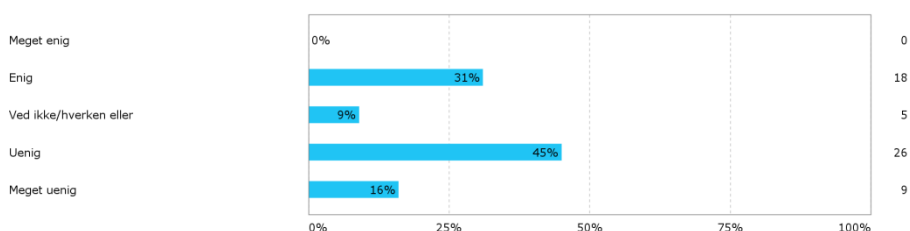
I kommentarerne har fagpersonerne i flere tilfælde givet udtryk for, at ved brug af grundbøger er erfaringen, at de studerende oftest anskaffer sig og anvender bogen. Når de studerende ikke benytter den trykte bog sammen med studiematerialer, er der oftest tale om sekundær litteratur fx i form af kortere uddrag af bøger og i de tilfælde, hvor der kun er tekst. Der er dog også flere kommentarer, der har peget på, at man ikke kan sige noget generelt om typen af bøger og materialer og sammenhængen mellem trykt tekst og studiematerialer.

Eksempler på kommentarer fra fagpersonerne:

”Studerende anvender oftest trykte bøger sammen med studiematerialer fra Nota, men ellers er det ikke nogen bestemt type, snarere er der tale om bøger, hvor der kun skal læses enkelte kapitler eller afsnit i.”

Styrelsen har også spurgt om, der er studerende, som kun anvender den trykte bog og kun sjældent anvender studiematerialerne fra Nota. 60 pct. har ikke ment, at det var tilfældet, og var således ”uenige” eller ”meget uenige” heri, mens 31 pct. var ”enige” i, at nogle studerende kun anvender den trykte bog. Andelen af studerende, som blev vurderet til kun at anvende trykt bog var mellem 5 – 35 pct.

”Det er min oplevelse, at nogle studerende primært anvender den trykte bog og kun sjældent anvender studiemateriale fra Nota”

Tabel 4

I kommentarerne blev det angivet, at nogle uddannelser udleverer tilgængeliggjort pensum, hvorfor den studerende kan klare sig uden studiematerialer fra Nota.

Dialogmøder

Styrelsen har afholdt dialogmøder hos tre udvalgte leverandører med opsamling på besvarelserne. På møderne har styrelsen gennemgået svarene på spørgsmålene og efterspurgt uddybende kommentarer til det samlede resultat.

Alle kunne nikke genkendende til den samlede opgørelse af besvarelserne. Der blev peget på, at individuelle studiestrategier er en væsentlig faktor i vejledningen i studiestøtten. Underviseren skal tage udgangspunkt i de studiestrategier, der passer bedst til den enkelte studerende. På møderne var holdningen, at langt de fleste studerende får det bedste resultat ved både at anvende den trykte bog og de tilgængeliggjorte tekster som supplement hertil. Drøftelserne på møderne har taget udgangspunkt i følgende tre emner: Vejledning, de studerendes strategier og tekster.

Vejledning:

Alle har på møderne givet udtryk for, at de vejleder i brug af trykt tekst, rettigheder til bøgerne bringes op, når det er aktuelt. Nogle fagpersoner har givet udtryk for, at de studerende forventes at medbringe både bog

og computer, når de møder til studiestøtte, og nogle har nævnt, at de studerende får hjælp til at downloade den første bog.

Det blev også nævnt, at vejledningen udover hensyntagen til individuelle læse- og studiestrategier hænger sammen med, hvad pensum skal bruges til, fx giver nogle udtryk for, at i det omfang de studerende læser sekundær litteratur, vejledes de til at finde de trykte tekster på bibliotek, som deres medstuderende kan gøre.

På nogle af møderne er det endvidere blevet drøftet, at underviseren i studiestøtten skal anvende it-støtten aktivt i forhold til at give de studerende struktur på læsningen, herunder også med brug af scannerpen, som kan anvendes direkte i den trykte bog.

Den studerendes strategier:

Nogle af fagpersonerne nævner, at der blandt de studerende ses en forskel i anvendelsen af studiestrategier. Der bliver givet udtryk for, at det blandt andet afhænger af modenhed i forhold til at forholde sig aktivt til egne læse- og studiestrategier, hvor ambitiøs den studerende er med studiet, og deres erfaring med at anvende it-støtte som kompensation.

Det er også blevet nævnt på et af møderne, at det er en tilvænningsproces at anvende oplæsning som en støtte, og at mange studerende skal opfordres til at give det en chance. Flere fagpersoner har oplevet, at mange studerende trods tidligere it-støtte i grundskolen og på ungdomsuddannelse har været vant til primært at anvende it-støtte som stavestøtte. Derfor skal de først på en videregående uddannelse vænne sig til at anvende oplæsningsstøtte mere kompensatorisk, fordi øgede læsekrav og læsemængden gør det vanskeligt for dem at følge med uden.

Tekster

På studierne er der forskel på, hvilke tekster de studerende præsenteres for.

Der er en oplevelse blandt nogle af fagpersonerne af, at især yngre studerende er mere vant til skærmlæsning og i højere grad har et ønske om at få tilgængelige e-bøger på studiet, så man ikke har behov for at få teksterne bearbejdet på Nota først. Men blandt fagpersonerne var der usikkerhed om, hvor ofte der vil være mulighed for tilgængelige e-bøger på studierne.

På møderne har der været bred enighed blandt fagpersonerne om, at en trykt bog giver en mere levende og aktiv anvendelse, hvor man kan strege, kommenterer og sætte gule lapper på siderne. Det kan være en udfordring ved brug af e-bøger alene.

Derudover er der nogle uddannelser, der ofte uddeler tekster i pdf. Hvis denne pdf er tilgængeliggjort fra starten, er der ikke behov for, at Nota skal bearbejde teksten. Andre uddannelser udleverer kompendier med pensum, hvor der ofte er behov for en bearbejdning af materialet, før det er tilgængeligt for den studerende. Fagpersonerne oplever således, at vejledningen omkring brug af trykt bog er forskellig alt efter, hvilken type af materiale, der udleveres på uddannelsen, og hvad teksterne skal anvendes til.

Der er bred enighed på dialogmøderne om, at studiematerialer er en kompenserende støtte for de læsevanskelighederne, som den studerende oplever på uddannelsen. De erstatter ikke det materiale, som anvendes på uddannelsen, men skal ses som et nødvendigt supplement.

Sammenfatning

Svarene fra spørgeskemaet og dialogmøderne understøtter antagelsen om, at langt de fleste studerende køber og anvender den trykte bog sammen med deres studiematerialer. Svarene viser også, at fagpersonerne som udgangspunkt vejleder de studerende herom i instruktionen og studiestøtten. De fleste vurderer, at de studerende opnår et bedre udbytte af teksten og en mere effektiv læse- og studiestrategi ved både at have den trykte bog og den digitale, tilgængelige udgave til at supplere hinanden.

Den digitale, tilgængelige udgave erstatter således ikke den trykte bog, men er en kompenserende støtte til at kunne tilgå den trykte bog på lige fod med andre studerende.

Helt overordnet tegner der sig et billede af store individuelle variationer i strategierne, og det er vanskeligt at pege på nogle enkelte faktorer, som er afgørende for sammenhængen mellem de studerendes anvendelse af studiematerialer og trykt tekst. Det kan fx både være graden af ordblindhed, typen af tekster, tekstens formål, karakteren af og kulturen på uddannelsen.

Fagpersoner og undervisere, som møder elever og studerende i instruktion og studiestøtte, bør fortsat inddrage det trykte materiale ved vejledning i anvendelse af studiematerialer fra Nota. Vejledningen bør have fokus på vilkårene for brugen af studiematerialer som en nødvendig, kompenserende støtte, der skal sætte den studerende i stand til at gennemføre uddannelsen på lige fod med andre studerende, således at studiematerialerne fra Nota ikke erstatter men supplerer de trykte materialer.

Bilag 1

Undersøgelsens metode:

Undersøgelsen består af en række spørgsmål, som er sendt ud til fagpersoner hos alle styrelsens leverandører af instruktion og studiestøtte samt dialogmøder med tre udvalgte leverandører.

Målgruppen for besvarelse af spørgsmålene er alle studiestøttelærere og instruktører, der instruerer i brug af studiematerialer hos styrelsens leverandører af test, udredning, studiestøtte og instruktion. Styrelsens leverandører af instruktion og studiestøtte er:

- Hovedstadens Ordblindeskole
- Institut for Kommunikation og Handicap, Region Midtjylland
- Rådgivnings- og støtteenheden, Aarhus Universitet
- CSU-Slagelse
- Syddansk Universitet
- VUC Nordjylland
- Kommunikationscenteret Bornholm

Undersøgelsens dele:

Kvalificering af spørgsmål

Der er gennemført kvalitative interviews med tre fagpersoner blandt styrelsens leverandører af instruktion og studiestøtte forud for udarbejdelse af spørgsmål. De kvalitative interviews har afklaret den pædagogiske praksis i vejledningen om brug af studiematerialer og trykte tekster. Interviewene er anvendt til at nuancere spørgsmålene i forhold til uddannelser og fagområder og til at få afdækket mulige forskelle i vejledningen af ordblinde studerende og i forhold til støttemodtagerens egne læse- og studiestrategier.

Der er foretaget en afprøvning af alle spørgsmål hos fem udvalgte læsevejledere på ungdomsuddannelserne.

Spørgsmål om studerendes brug af studiematerialer og trykt tekst.

Der er udsendt 10 spørgsmål med mulighed for underspørgsmål til 4 af spørgsmålene. Til nogle spørgsmål har der endvidere været mulighed for at uddybe og nuancere svaret.

Dialogmøder

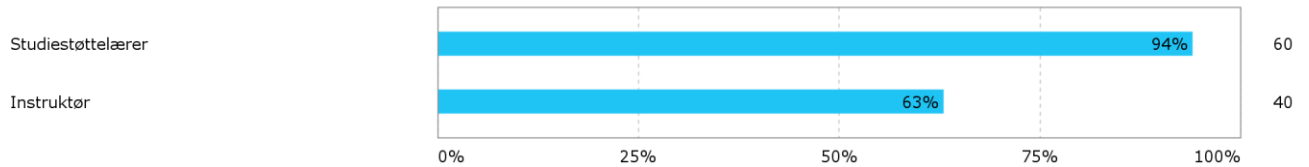
Som led i den samlede undersøgelse er der gennemført dialogmøder hos tre leverandører om undersøgelsens resultater og leverandørens pædagogiske praksis for vejledning om studiematerialer og trykt tekst.

Bilag 2

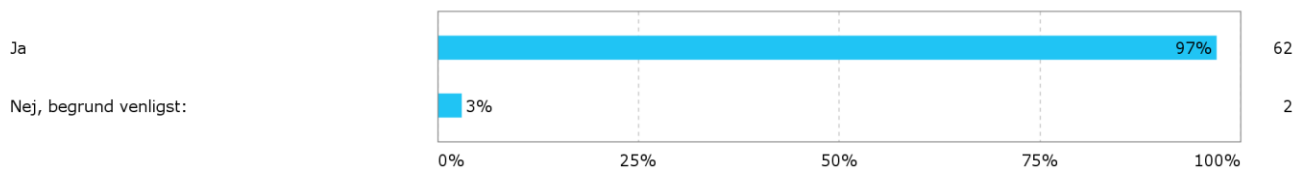
Spørgsmål og fordeling af svar.

Kommentarer til spørgsmål er ikke medtaget her.

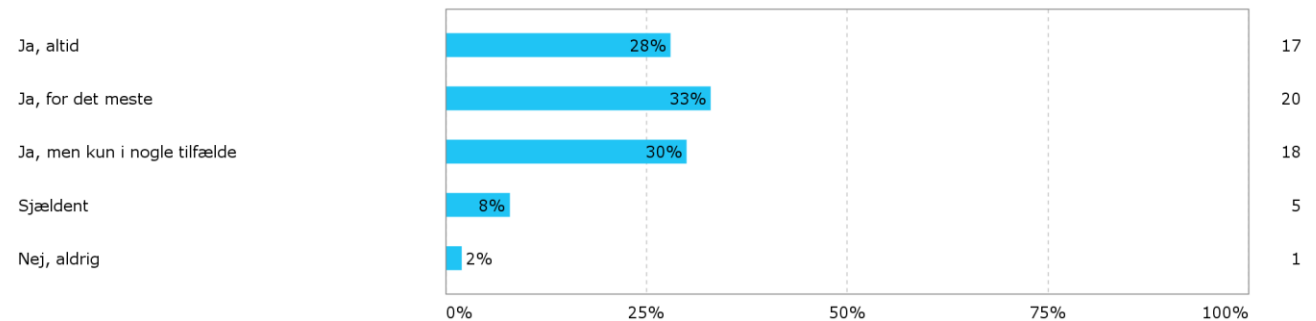
1. Er du understøttelærer eller instruktør? (mulighed for kryds i begge)

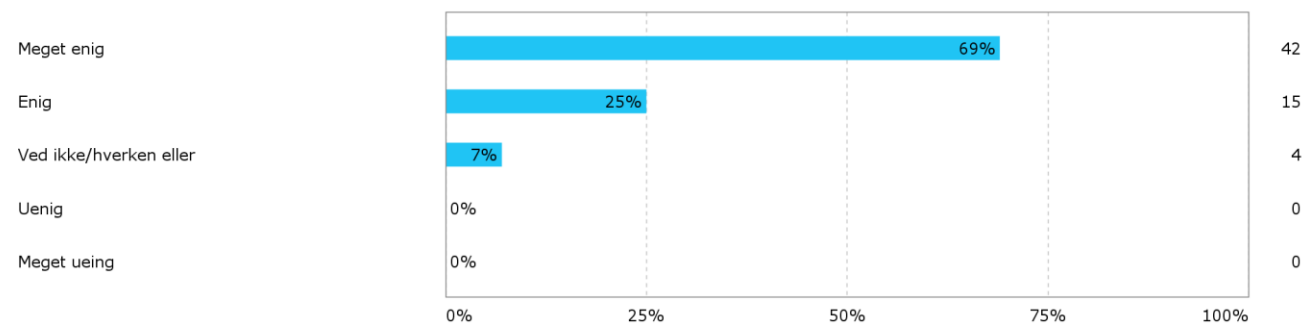
2. Vejleder du studerende i brug af studiematerialer fra Nota?

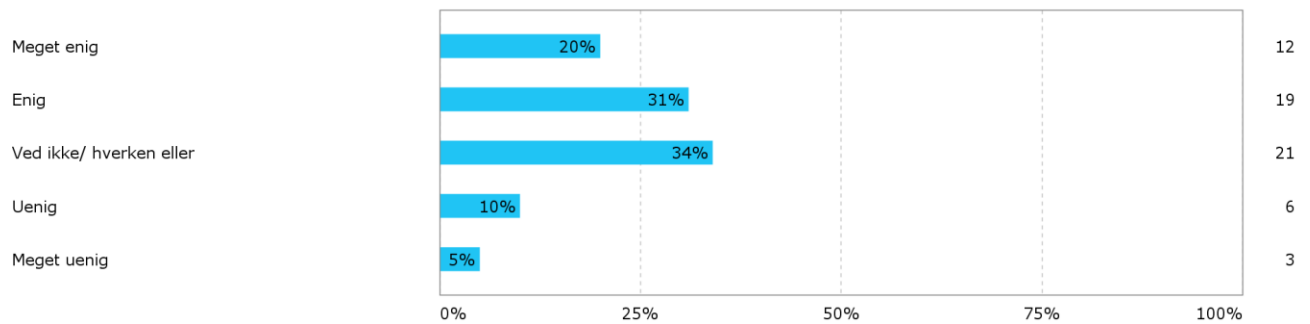
3. Vejleder du studerende til at anvende den trykte bog sammen med brug af studiematerialer fra Nota?

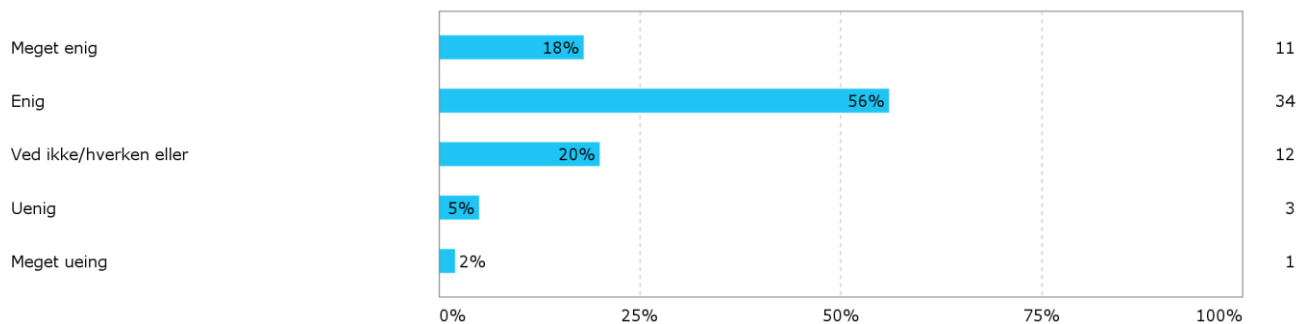
4. Det er min oplevelse, at de studerende ikke ville kunne gennemføre uddannelsen uden brug af studiematerialer fra Nota som støtteform

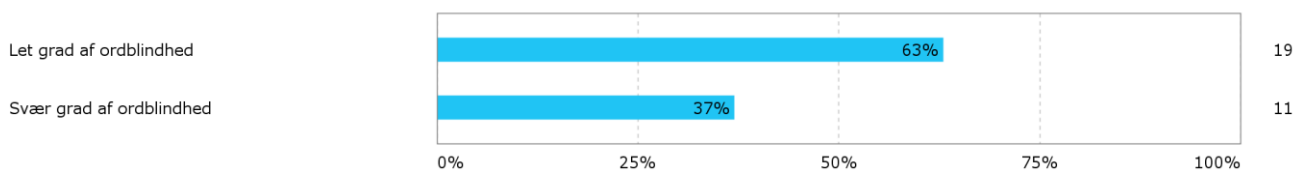
5. Det er min oplevelse, at de studerende bruger den trykte bog (her tænkes på uddannelsens centrale værker og lærebøger) sammen med studiematerialer fra Nota.

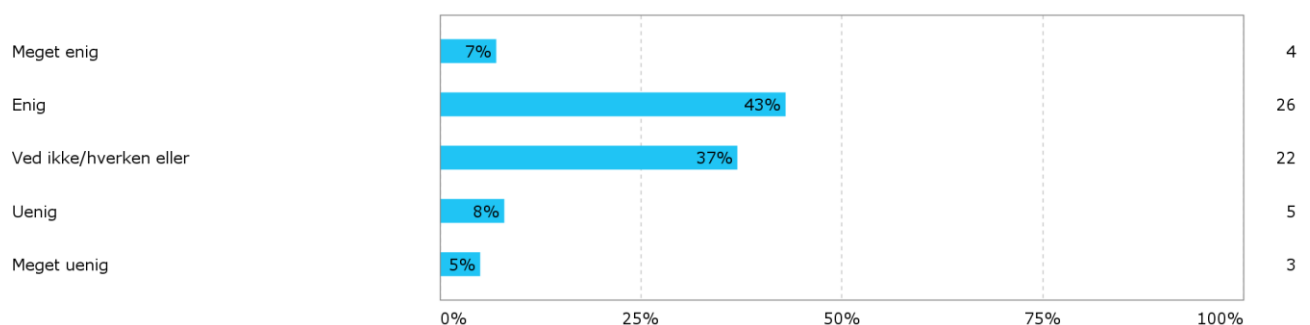
6. Det er min oplevelse, at omfanget af de studerendes anvendelse af trykt materiale sammen med studiematerialer fra Nota hænger sammen med graden af deres vanskeligheder

6.a (ved svar i ”meget enig” eller ”enig”) Studerende der benytter trykt bog sammen med studiematerialer fra Nota, er oftest studerende med:

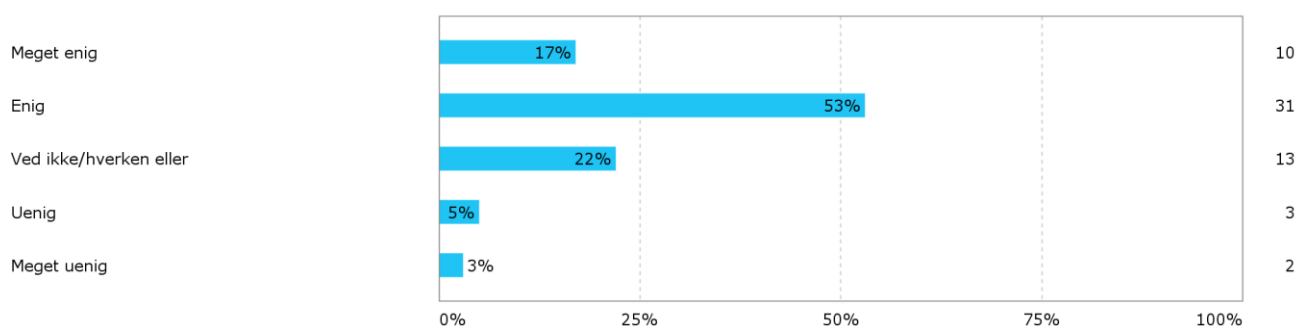
7. Det er min oplevelse, at de studerendes anvendelse af trykt materiale sammen med studiematerialer fra Nota hænger sammen med karakteren af den enkelte uddannelse

7.a (ved svar i ”meget enig” eller ”enig”) Studerende, der benytter trykt bog sammen med studiemateriale fra Nota, er oftest studerende på følgende typer af uddannelser:

Studerende, der ikke benytter trykt bog sammen med studiemateriale fra Nota, er oftest studerende på følgende typer af uddannelser:

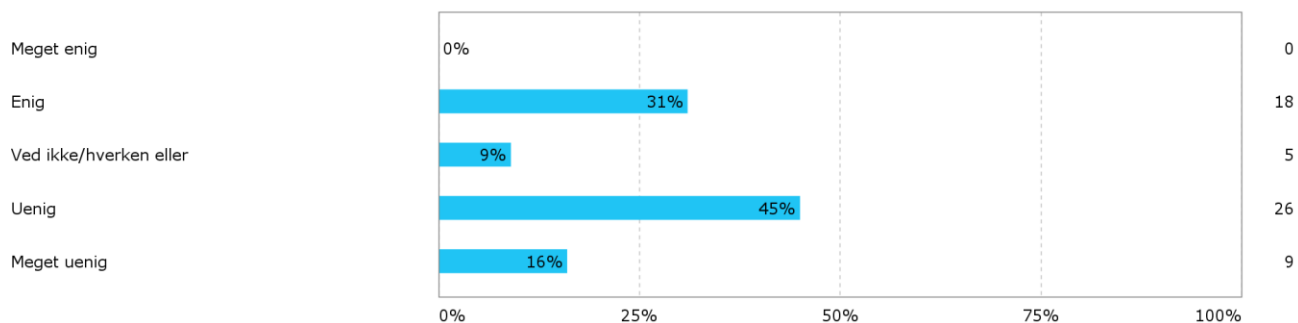
8. Det er min oplevelse, at de studerendes anvendelse af trykt materiale sammen med studiematerialer fra Nota hænger sammen med typen af bøger og materialer på uddannelsen

8.a (ved svar i ”meget enig” eller ”enig”) Når studerende benytter trykt bog sammen med studiematerialer fra Nota, er det oftest ved følgende typer af bøger:

Når studerende ikke benytter trykt bog sammen med studiematerialer fra Nota er det oftest ved følgende typer af bøger:

9. Det er min oplevelse, at nogle studerende primært anvender den trykte bog og kun sjældent anvender studiemateriale fra Nota

9.a (ved svar i ”meget enig” eller ”enig”) Du bedes vurdere andelen af studerende i procent, hvor den studerende primært anvender trykt bog og ikke studiematerialer fra Nota

10. Det er min oplevelse, at de studerende i overvejende grad køber den trykte bog på samme måde som deres medstuderende

